

**Перспективи подальших досліджень.** Перспективами подальших досліджень є додаткове вивчення провідних компонентів, умов, показників розвитку саморегуляції у майбутніх психологів та можливостей їх діагностики та корекції.

#### **Список використаної літератури.**

1. Панкратов, В. Н. (2001). *Саморегуляция психического здоровья: Практическое руководство*. М.: Институт психотерапии [російською мовою].
2. Славнова, Т. О. (2001). *Тренинг саморегуляции как средство преодоления негативных состояний*. М.: МОСУ [російською мовою].
3. Осницкий, А. К. (2001). *Структура, содержание и функции регуляторного опыта человека*. М.: МОСУ [російською мовою].

### **ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

**УДК 159.99**

**Чопик Леся Іванівна,**

*канд. пед. наук, ст. викладач кафедри психології  
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

**Педоренко Марина Валентинівна,**

*студентка спеціальності 053 «Психологія»  
другого магістерського рівня  
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»*

**Анотація.** У статті виділено основні проблеми та переживання батьків, які виховують дитину з особливими потребами. Описано вплив окремих чинників на емоційний стан батьків та на загальний психологічний клімат у родині.

**Ключові слова:** батьки дітей з особливими освітніми потребами, емоційний стан, психологічні проблеми

**Актуальність.** Традиційно проблеми сімей, які виховують дітей із особливими потребами, розглядають винятково через призму проблем дітей. У більшості випадків допомога обмежується консультаціями з питань навчання та виховання такої дитини. Але, при цьому випускається з поля зору серйозний аспект — емоційний стан самих батьків. Для того, щоб допомогти їм, важливо спробувати зрозуміти, що відбувається з людиною, коли її дитині встановлюють серйозний діагноз, як це впливає на її життя.

В останні роки в різних областях дефектологічної науки з'явилися роботи про необхідність активного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Фахівців цікавлять питання не лише формування у дітей нових умінь та навичок, вони розглядають сім'ю, як основний стабілізуючий фактор адаптації дитини. Тому психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

**Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми.** Дослідженням даної проблеми займалися О. Агарков, Т. Алексеєнко, М. Бевзю., В. Вишневський, Н. Гончарук, І. Іванова, Є. Клопота, О. Охріменко, І. Пихальський, Г. Саліван, Н. Уолтон, Т. Чечко, Е. Шухард та ін. У своїх роботах автори наголошували на важливості емоційного благополуччя у період виховання дитини з особливими потребами, акцентували увагу на руйнівному впливі фізичного і психічного виснаження батьків, що часто призводить до хронічної втоми, соматичних захворювань тощо.

**Мета наукової публікації.** Виокремлення основних психологічних проблем батьків дітей з особливими.

**Методи та методика дослідження.** У роботі використано методи теоретичного аналізу та узагальнення наукових джерел з проблеми психологічної підтримки родин дітей з особливими потребами.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Формування особистості будь-якої дитини, у тому числі і з відхиленнями у розвитку, відбувається в першу чергу в сім'ї, тому від характеру взаємовідносин батьків з дитиною залежить, наскільки адекватними будуть її контакти з соціальним середовищем. Виявлено, що більшість сімей з проблемними дітьми характеризуються різними типами дисгармонійного виховання та низьким рівнем спілкування.

Практика свідчить, що відношення батьків до такої дитини іноді буває різним: від повного ігнорування хворобливих симптомів до значного їх перебільшення, постановки власного діагнозу і панічною реакцією на нього.

Сім'я, яка має дитину з інвалідністю або з хронічною хворобою, стикається із цілою низкою проблем: психологічних, культурних, економічних, педагогічних. В сучасних умовах розвитку українського суспільства хвора дитина залишається джерелом стресогенного стану батьків та найближчих родичів.

Кожна сім'я, в залежності від характеру захворювання дитини, має свою власну ситуацію розвитку, та стикається із низкою проблем, які виникають із необхідності задоволення спеціальних потреб дитини – порушення взаємозв'язків із оточенням, спілкування з дитиною, опіка, емоційне та психологічне навантаження батьків. Проте ступінь їхнього виявлення та динаміка обумовлені характерологічними рисами батьків, рівнем та типологією адаптації та життєвим циклом сім'ї [1, с. 375-380].

Дослідження психологічних проблем сім'ї, у якій виховується дитина із психофізичними порушеннями, в переважній мірі торкаються таких випадків, котрі стають тяжким випробуванням саме для батьків, та змінюють їх усталений спосіб життя й вимагають прийняття нової реальності. А це й руйнування сподівань на омріяне майбутнє дитини, часом й відмова від професійних планів, особистих потреб й інтересів, особливо матері, котрій доводиться чимало часу приділяти догляду за

дитиною. Проходять випробування на міцність і подружні стосунки [2, с. 65-68].

Першочергово, через випробування, руйнуються ті сім'ї, котрі й без того мали проблеми, що були невиразними. У екстремальних умовах вони загострюються та приводять до краху подружніх стосунків. Із народженням хворої дитини створюються умови, в яких особливо випробовується чоловік, батько, хоча майже весь тягар догляду за дитиною лежить на матері.

Ця загальна закономірність інколи порушується, коли функції мами виконує тато, виявляючи достойні наслідування зразки ніжності та турботливості [3, с. 68-75].

Фахівці з сімейної психології стверджують, що навіть народження здорової дитини часто створює певну драматичну ситуацію для батька, адже дружина, зазвичай, повністю переключається на дитину. Вона поглинута новими почуттями материнства, і наче й не помічає чоловіка, котрий відчувається непотрібним та скривдженим, позбавленим уваги.

Набагато драматичніша ситуація тоді, коли народжується хвора дитина. В таких умовах незрілі сімейні стосунки починають слабшати та руйнуватися [4, с. 136-137].

Часто матері, переживаючи гіпертрофовані почуття провини та відповідальності, нікому не довіряють навіть дрібниць у догляді за дитиною та від непосильного тягара руйнуються самі й руйнують життя та розвиток дитини.

Формування певних реакцій у батьків, їх емоційних станів, типів сприйняття хвороби обумовлено також комплексом факторів і обставин, які впливали на них протягом всього життя (генетичні, перенесені захворювання, сімейні традиції, умови виховання, рівень освіти, економічні можливості, особистісні властивості).

Пристосування до нових обставин життя вимагає перегляду життєвих цінностей та набуття нових знань [5, с. 106-117].

Детальну періодизацію кризових станів емоційної сфери батьків запропонував Е. Толмен:

1. Невизначеність (стан панічного жаху перед невідомим, шок, відчуття краху «нормального» життя).
2. Визначеність (суперечність між розумінням проблеми на раціональному рівні та заперечення її існування на емоційному).
3. Агресія (поява негативних почуттів, емоційних спалахів, гніву).
4. Активна, безрезультативна, хаотична діяльність (нераціональні спроби опанувати безвихідь ситуації, пошук чудодійного зцілення).
5. Депресія (відчуття апатії, втоми, безвихідності, спустошеності, відчаю).
6. Прийняття проблеми (віднаходження нового сенсу життя).
7. Активізація (прийняття проблеми, розкриття внутрішнього потенціалу, активна побудова та реалізація життєвих планів).
8. Солідарність (створення об'єднань з іншими батьками, які мають аналогічні проблеми) [6, с. 125-130].

Аби адекватно і без серйозних наслідків пройти ці стадії, батькам потрібна психологічна підтримка і допомога. Тож, серед важливих завдань психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є: оздоровлення психологічного стану батьків, підвищення їхньої соціальної активності і здатності до конструктивної взаємодії з фахівцями, спрямованої на допомогу дитині у навчанні, розвитку і соціальній адаптації.

**Висновки.** Компетентне батьківство і внутрішній стан батьків є надзвичайно важливими факторами, що сприятимуть повноцінному розвитку дитини, попередять вторинні проблеми та покращать рівень функціонування дитини. Однак, сім'ї, в яких виховуються діти з порушеннями психофізичного розвитку мають свої специфічні

психологічні особливості, які виникають в умовах тривалого стресу, пов'язаного з народженням особливої.

Таким чином, постає потреба у комплексному психологічному супроводі сім'ї, в якій виховується дитина з особливими потребами, що сприятиме подоланню психологічних проблем у батьків та забезпечить їх активну участь у оптимізації навчання, розвитку і соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

### **Список використаної літератури:**

1. Охріменко О. А. (2015) До проблеми фахової підготовки психологів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 7. С. 375-380
2. Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді : монографія ред. Т. Ф. Алексеєнко. Київ: Задруга, 2017. 168 с.
3. Чечко Т. М. (2016) Сутність і класифікація причин виникнення порушень психофізичного розвитку особистості. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: наук.-метод. журнал. Київ: Аспект-Поліграф. № 3–4. С. 68–75
4. Бевзюк М. С. (2013) Здоров'язберігаючі технології у корекційній освіті. Здоров'я дитини – основа майбутнього життя людини: матеріали Всеукр. наук. конф. молодих учених та студентів (Умань, 17 квіт. 2013 р.). Умань: Візаві, С. 136–137.
5. Гончарук Н. М., Пихальський І. М. (2021) Характеристика інноваційних методів соціально-психологічної та фізичної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Вип. 17. С. 106-117
6. Технології соціальної роботи: навч. посіб. / О. А. Агарков та ін. Запоріжжя : Мотор-Січ, 2015. 487 с.